

ва може бути виконана на різних рівнях. Крім того, механізми реалізації досліджуваного принципу слід вивчати в контексті української правової системи більш поглиблено та прагматично.

Ключові слова: верховенство права, правова теорія, концепція, міжнародний правопорядок, нормативні стандарти, іноземна правова наука, міжнародні організації.

Ю. Реминская, асп., юрист Научно-исследовательской части
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СФЕРЕ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ДОЛГОСРОЧНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ

Универсализация международного правового регулирования предполагает формирование общего видения относительно определенных социальных ценностей. Одной из них есть хорошо известная идея верховенства права, которая служит руководящим принципом для всего международного сообщества. Целью этой статьи является осуществление теоретической оценки концепта верховенства права. Автор рассматривает вопросы прагматического понимания данной идеи. Внимание сосредотачивается преимущественно на исследованиях иностранного направления. Основными направлениями обсуждения в этой работе выступают четыре основных вопроса, а именно: составляющие идеи верховенства права, ее концептуализация международными институтами и практическое значение в процессах глобализации, а также дальнейшее развитие в рамках украинской теории права. Утверждается, что существует большая разница между верховенством права, которое действует на международном уровне (как фундаментальный регулятор между государствами и / или другими международными институтами) и верховенством права, разработанного различными международными институтами с целью содействия и "инкорпорирования" этого концепта (или отдельных его составляющих) в национальные правовые системы. Иными словами, международные организации (как правительственные, так и неправительственные) как основные участники международного правотворческого процесса часто используют верховенство права в своей внешней политике, основной целью которой является содействие продвижению различных правовых ценностей (например, прав человека и демократии) и различных по своей природе стандартов управления. В качестве заключения отмечается, что концептуализация верховенства права может быть выполнена на разных уровнях. Кроме того, механизмы реализации исследуемого принципа следует изучать в контексте украинской правовой системы более углубленно и прагматично.

Ключевые слова: верховенство права, правовая теория, концепция, международный правопорядок, нормативные стандарты, иностранная правовая наука, международные организации.

УДК 340.1

М. Самбор, канд. юрид. наук, чл.-кор.
Академія наук вищої освіти України,
начальник сектора моніторингу

Прилуцький відділ поліції ГУНП у Чернігівській області, Прилуки, Україна

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Досліджуються погляди на поняття "правова позиція". Аналізується чинне законодавство, доктрини розуміння поняття "правова позиція". Дослідження даного поняття співвідноситься і з прецедентом як джерелом права. За результатами дослідження формується власне доктринальне визначення поняття "правова позиція", її ознаки.

Ключові слова: правова позиція, елементи, прецедент, джерело права.

Вступ. Система національного законодавства перебуває у стані реформ. Змінюються суспільні відносини, які потребують відповідного правового регулювання, змінюються і погляди суспільства, окремих його членів, що призводить до перегляду усталених і сформованих, у переважній своїй більшості за радянського періоду існування, наукових поглядів і доктрин. Безумовно, спадковість, континуїтет відіграють важливу роль у стабільності правової системи, однак така стабільність не повинна характеризуватися ознаками консерватизму та архаїчності. Зазначені елементи становитимуть стрижень правової системи лише в умовах логічного сприйняття сучасних вітчизняних наукових поглядів на правову дійсність, рецепцію передового досвіду законотворчості та регулювання нових суспільних відносин, виникнення яких зумовлено розвитком суспільства і державності, міжнародних відносин.

Законотворча діяльність в Україні не вирізняється надзвичайною її ефективністю, зокрема щодо приведення у відповідність новоприйнятих норм і норм раніше чинних нормативно-правових актів. Практика правореалізації та правозастосування свідчить про відсутність єдності в регулюванні однорідних суспільних відносин за допомогою одних і тих самих засобів та інструментів. Як результат, рішення у справах за подібними (якщо не аналогічними) спірними відносинами, обґрунтовуються суб'єктами правозастосування по-різному, що призводить до ухвалення подекуди кардинально протилежних рішень. Зазначений стан справ не позначається на правовій визначеності норм позитивного права, довірі до

інститутів держави, уповноважених ухвалювати відповідні рішення та розв'язувати по суті спори.

Виходячи із цього, законодавець для забезпечення мобільності засобів правового регулювання суспільних відносин, ухвалюючи 2 червня 2016 р. нове законодавство про судоустрій та статус суддів, передбачив ряд новел, які мали б призвести до забезпечення єдності практики застосування норм законодавства, оперативно заповнюючи відповідні прогалини та усуваючи колізії в законодавстві. Очевидно, що саме на вирішення зазначених питань і спрямовані положення, що містяться в ч. 5, 6 ст. 13 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", де йдеться про те, що висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права.

З огляду на визначення обов'язковості виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні існує можливість запровадження судового прецеденту в систему джерел права України, ще 2009 р. писала Н. М. Пархоменко. Водночас, слід урахувати специфіку судової практики як джерела права, яка є вагомим чинником не лише правореалізаційної, а й правотворчої діяльності законодавчих органів влади [5, с. 20]. Разом із цим вважаємо, що значного впливу на правозастосування та правореалізацію справляють не лише судові правові позиції та висновки, що

є результатом судової діяльності з розгляду конкретних справ, а й правові позиції інших органів. В українській правовій дійсності належним чином не вивчено питання розуміння поняття "правова позиція", хоч останнім часом є всі передумови для дослідження зазначеного правового явища, тим паче, що останнє впевнено входить в юридичну дійсність.

Метою дослідження, ураховуючи все зазначене вище, є з'ясування змісту поняття "правова позиція".

Виклад основного матеріалу. Дослідження поняття, очевидно, слід розпочинати з його лексико-семантичного значення. Так, *позиція* сприймається як кут зору, ставлення до чого-небудь, що визначає характер поведінки, дії [14, с. 835], аналогічне тлумачення надається і в іншому словнику, де позиція розуміється, як точка зору, ставлення до чого-небудь, що визначає характер поведінки, дії [15].

Сьогодні все більшого значення та поширення набуває поняття "правова позиція". Цей вираз ми чуємо, коли особа висловлює свою точку зору на фактичні обставини у справі та мотивує певну поведінку відповідними нормами законодавства, з правовою позицією співвідносяться і думка суду, і думка відповідного органа чи посадової особи. Дослідимо наукові погляди на розуміння поняття "правова позиція".

В. С. Нерсисянц зазначав, що сукупність непорушних основних положень (усталених правових думок, позицій, підходів) про чинне (позитивне) право, про способи, правила та прийоми його вивчення, тлумачення, класифікації, систематизації, коментування і т. д. є цілком та орієнтиром законодавства – догмою права [6, с. 37]. У такий спосіб В. С. Нерсисянц співвідносив правову позицію з догмою права (від грец. – думка, учення) – положенням правового характеру, що приймається без доказів, на віру. Остання має позитивні риси, оскільки характеризує право з точки зору його формальних ознак, визначаючи своєрідність права. Проте може застосовуватися лише в теорії, оскільки на практиці не забезпечує характеристики взаємодії права та інших сфер життєдіяльності суспільства. Догматизація норм права є характерною рисою юридичного позитивізму загалом, насамперед його різновиду – формально-догматичної юриспруденції, де право повністю отожденоється із законом, а сам закон тлумачиться абсолютно формально, оскільки визнається примат правової форми щодо будь-якого соціального змісту [10, с. 231]. У продовження даних тез зазначимо, що важливим є розуміння правової позиції з точки зору розуміння права, розглядаючи останнє не лише як застиглу сукупність норм, а як діяльність суб'єктів правовідносин, підходу, який означає праворозуміння, орієнтоване на право в дії [12, с. 49]. Як бачимо, правова позиція нерозривно пов'язується із суб'єктом, її носієм, який, власне, її й формує. По суті, існування правової позиції доконаний та визнаний громадськістю факт. Про це свідчать норми процесуального права, де йдеться про оцінку за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів (ст. 212 ЦПК України, ст. 94 КПК України, ст. 43 ГПК України, ст. 76, 90 КАС України), де знов таки реалізація названих заходів нерозривно пов'язана із суб'єктом: судом, слідчим, прокурором тощо, їхньою діяльністю. На жаль, сприйняття такого внутрішнього переконання, обґрунтування та вмотивування рішення не знайшло належного дослідження в межах з'ясування змісту, сутності правової позиції в теорії права.

На думку Ю. О. Тихомирова, "правова позиція – це оцінка актів і дій в одній колізійній ситуації, що стійко

повторюється в аналогічних ситуаціях, діях, актах" [2, с. 71]. Звідси доходимо логічного висновку про те, що правова позиція нерозривно пов'язана не лише із суб'єктом, а з його діяльністю – інтелектуально-вольовою діяльністю щодо оцінки, аналізу та пошуку, з'ясування змісту правовідносин, що стали предметом ухвалення (постановлення чи вираження) правової позиції, фактичних обставин справи, норм позитивного права, що регулюють зазначені суспільні відносини, а також дій, бездіяльності, рішень учасників відносин, здійснення співвіднесення фактичних і юридичних (нормативних) складових події (кваліфікація), на підставі чого, користуючись власним розсудом, у межах процесуальних норм, спираючись на норми матеріального права, послуговуючись різного виду тлумаченням, відбувається вираження власної мотивованої та обґрунтованої нормами чинного законодавства думки щодо обставин справи.

М. Рейснер не дарма писав, що право є функція психіки – і може бути зрозумілим лише із самого себе та людської психіки як його основи. Рейснер стверджував, що найвищим критерієм права є справедливість, що розуміється як апіорна категорія, яка володіє всезагальним характером, що дозволяє робити її вихідним пунктом для абсолютних категоричних суджень [13, с. 10]. М. Г. Хаустова переконує, що право корениться у психіці індивіда і що інтерпретація права з позиції психології індивіда дає змогу поставити юридичну науку на ґрунт достовірних знань [9, с. 46]. З огляду на це, зауважимо, що правова позиція є втіленням волі законотворця, виражений в абстрактній нормі, у реальну суспільну дійсність для перетворення формальної ознаки права з регулювання ідеальних відносин у практичну площину його регулятивної функції.

Вважаємо, що правова позиція тісно пов'язана з тлумаченням норм права суб'єктом вираження правової позиції. Власне *тлумачення* – це мистецтво мислення у правовій сфері. А з іншого боку, Ж.-Л. Бержель наголошує, що тлумачення не формує організовану систему думок, яку можна було б представити у вигляді логічно взаємозв'язаних тенденцій та суджень [8, с. 129]. Таким чином, формування правової позиції хоч і пов'язується з тлумаченням норми, однак не може бути ототожненим із тлумаченням. Тлумачення є абстрактною інтерпретацією норми права, тоді як правова позиція є теоретико-прикладним обґрунтуванням і вмотивуванням застосування конкретних норм для регулювання певних суспільних відносин.

М. О. Власенко дійшов висновку про те, що юридичну позицію традиційно пов'язують з правозастосовним рішенням (частіше за все судовим) і розуміють як систему аргументів мотиваційного характеру під час винесення остаточного рішення [2, с. 79]. Під правовою позицією слід розуміти оцінку фактичної реальності та систему аргументів, висновків і пропозицій щодо її правового регулювання [2, с. 80]. Правова позиція є явищем багатофункціональним, певною мірою показником демократичності сучасного суспільства [2, с. 82]. На наш погляд, таке розуміння правової позиції дає можливість віднайти функціональні складові даного поняття, якими є: 1) система аргументів; 2) оцінка фактичних обставин та юридичних норм.

Під правовою позицією слід розуміти оцінку правової реальності, систему правових аргументів, що лежать в основі законотворчої, судової та іншої правозастосовної діяльності. За будь-яких обставин це логіко-мовна констrukція, що виражає відношення суб'єкта до правових явищ і процесів [3, с. 7]. Підсумовуючи згадані підходи до змісту правової позиції, зауважимо, що всі автори так чи інакше пов'язують дане поняття з мисленнєвою діяльніс-

того суб'єкта застосування норм права щодо оцінки фактичних обставин відносин. Водночас, деякі автори віддають перевагу тому, що вираження правових позицій більшою мірою притаманно судовій гілці влади.

Конституціоналісти схильні до розуміння даного явища як системи правових аргументів, покладених в основу рішень Конституційного Суду [2, с. 78]. Як наслідок, правові позиції Конституційного Суду України де-факто ототожнюються з його офіційною думкою (сукупним продуктом окремих думок щодо правових питань, які відіграють роль групового правового світогляду), такий статус можуть мати лише ті роз'яснення, догми, концепції, поняття чи дефініції, що схвалені встановленою законом більшістю від конституційного складу Конституційного Суду України [1, с. 64]. Цим фактично підтверджується та обставина, що правова позиція є результатом інтелектуально-вольової, дослідницько-пошукової діяльності, що формує правовий світогляд суб'єкта та є його вираженням стосовно явищ дійсності. Поряд із цим слід звернути увагу на те, що залежно від суб'єкта викладення правової позиції остання пов'язується із світоглядом самого органа, де на підставі окремих думок та позицій його членів формується єдина правова позиція органа, яка, на наш погляд, не є простою сукупністю поглядів окремих його членів, а є консолідованою, узагальненою новою позицією всього органа.

По-іншому розглядається розуміння правової позиції в галузевому законодавстві. В. В. Вапнярчук, досліджуючи поняття правової позиції в межах галузевої належності, а саме кримінального процесуального права та його інституту доказування, вважає, що правова позиція суб'єкта кримінального процесуального доказування – це його усвідомлена переконаність в істинності свого розуміння проблем доказування як загалом, так і конкретних його проявів (елементів) у конкретному кримінальному провадженні зокрема із чітко вираженим прагненням переконати в цьому інших осіб, яка обумовлена певним мотивом і поставленою перед собою метою та сформована на певній доказовій основі й яка публічно виражена (продемонстрована) у формі як власної правової оцінки, так і оцінки іншими суб'єктами доказування [4, с. 189]. Загалом, таке розуміння правової позиції охоплює собою загальнотеоретичне його розуміння, розставляючи лише акценти, зумовлені особливостями галузі права та його інституту.

Отже, правову позицію слід сприймати як інтелектуально-вольову, дослідницько-пошукову діяльність суб'єкта права, пов'язану з дослідженням обставин справи, кваліфікацією діянь учасників правовідносин, а також обрання на власний розсуд і за власною інтерпретацією норм позитивного права, які слід використовувати як засіб урегулювання (унормування) конкретних суспільних відносин та їхнє обґрунтування в конкретній справі й можливості застосування повторення до аналогічних справ. Змістовним елементом правової позиції є діяльність, пов'язана з інтелектуально-вольовою та пошуковою діяльністю у сфері права з метою кваліфікації фактичних обставин правовідносин та інтерпретації норм позитивного права, які слід використовувати до конкретних обставин. Зауважимо, що правова позиція не створює нової правової норми, а лише вказує на необхідність застосування саме цієї норми для регулювання суспільних відносин даного виду. Повторюваність застосування конкретної правової норми для регулювання аналогічних суспільних відносин має досягатися не лише завдячуючи ухваленню правової норми про обов'язковість застосування правової позиції, а й завдячуючи авторитетності суб'єкта, який висловив правову позицію, його обґрунтованості, вмотивованості, доступності.

У сучасній правовій доктрині існує й інший погляд на поняття "правова позиція". Зокрема, В. Овчаренко пише, що правові позиції є особливою специфічною категорією джерел права [1, с. 71]. Та чи можливо і слід співвідносити правову позицію із джерелом права як обов'язковим до виконання актом уповноважених суб'єктів права, що містять норми права в письмовій формі, а також акти волевиявлення владних суб'єктів, що є написаними нормативними фактами, на основі яких (актів) виникають, змінюються та припиняються правові відносини [5, с. 21], викликає сумнів.

У разі такого сприйняття правової позиції остання цілком співвідноситься з правовим прецедентом – джерелом права, вираженим в об'єктивному рішенні органа держави, містить юридичне положення або надає тлумачення спірному питанню, або ж вирішує не передбачене в законі питання, якому надається формальна обов'язковість при вирішенні всіх наступних аналогічних справ [11, с. 338]. У зв'язку із цим маємо зазначити, що правова позиція не створює нових норм права, а лише інтерпретує їх (тлумачить) і рекомендує або вимагає (залежно від законодавчого закріплення статусу правової позиції) застосування конкретних норм для врегулювання аналогічних (або подібного характеру) суспільних відносин і розв'язання спорів, що виникають із таких відносин, тим самим підкреслюючи можливість багаторазового застосування правової позиції. Очевидно, що за таких обставин сприйняття правової позиції остання забезпечує безпосередню дієвість права, створюючи обґрунтовану підставу для застосування конкретної норми для регулювання аналогічних суспільних відносин, доносячи до учасників відносин зміст норми права, необхідність застосування саме її для регулювання відповідних відносин.

Цілком справедливо Л. С. Явич зазначав, що пануюча правова ідеологія, утілена в позиціях світоглядного порядку, у провідних політичних документах та іншому, безпосередньо виражає, становить сутність цієї національної правової системи, її соціально-політичний, глибинний правовий зміст [9, с. 51]. У такий спосіб Л. С. Явич правову позицію підводив до світоглядного орієнтиру, спрямованого на забезпечення багаторазовості застосування відповідної норми для регулювання аналогічних суспільних відносин.

Разом із цим, існує думка про те, що визнання прецеденту джерелом права дає можливість суду (а в нашому випадку – суб'єкту ухвалення правової позиції) виконувати правотворчі функції як у разі відсутності відповідного закону, так і в разі його наявності [7, с. 166]. На нашу думку, правова позиція не виконує правотворчої функції, правова позиція не продукує нові норми права, вона лише уніфікує практику правозастосування, забезпечуючи єдність застосування норм права як регулятора до аналогічних чи однотипних суспільних відносин. За таких обставин досягається якість регулювання суспільних відносин шляхом застосування одних і тих самих норм як регулятора суспільних відносин, до урегулювання однакових за своїм змістом суспільних відносин.

Отже, спрямуємо погляд на чинне законодавство та дослідимо бачення законодавця з приводу ролі та місця правової позиції в системі законодавства України. У зв'язку із цим дослідимо правове регулювання правових позицій в нормах чинного законодавства України. Норма, що міститься в п. 10¹ ч. 1 ст. 46 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", установлює, що Пленум Верховного Суду з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та за-

безпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані. Отже, аналізуючи зазначені норми законодавства, сформуємо складові елементи правової позиції, до яких віднесемо: 1) суб'єктом вираження правової позиції є Верховний Суд; 2) правова позиція ухвалюється на підставі узагальнення практики застосування матеріального і процесуального законів; 3) для правової позиції характерною є обов'язковість посилань на обґрунтовані та вмотивовані судові рішення; 4) ціллю правової позиції є створення умов для однакового застосування чинних норм; 5) оприлюднення правових рішень; 6) обов'язковість використання правових позицій. Хоч побутують й інші погляди на ознаки та складові елементи правової позиції. Так, на думку В. В. Вапнярчука, доцільно виділити відмінні суттєві ознаки цієї категорії: 1) розуміння її як певної сутності психічних процесів, що характеризують відношення суб'єкта доказування до значимих юридичних фактів, які стосуються обставин вчиненого кримінального правопорушення, до спірних кримінальних процесуальних відносин (таке бачення сутності правової позиції можна назвати психологічною концепцією (теорією) за аналогією з психологічною концепцією (теорією) вини). Це психічне відношення за своїм характером є усвідомленим і систематизованим (тобто таким, що ґрунтується на певній доказовій основі); 2) правова позиція будь-якого суб'єкта доказування обумовлена певним мотивом і поставленою перед собою метою та формулюється на певній доказовій основі; 3) специфіка кримінального судочинства передбачає необхідність розуміння сутності правової позиції не тільки як певного психічного відношення до доказування, а й введення певних оцінних елементів до її змісту; 4) вираження правової позиції є актом переконання у власній правоті, істинності своїх висновків [4, с. 188–189].

Позиція, обґрунтована нормами права, у тому числі й правова, притаманна не лише Пленуму Верховного Суду, тому не можна обмежуватися виключно існуванням правової позиції у Верховного Суду. Для прикладу, норма ч. 7 ст. 225 (судові дебати) КАС України зазначає, що тривалість судових дебатів визначається головуючим з урахуванням думки учасників справи, виходячи з розумного часу *для викладення учасниками справи їхньої позиції* по справі. Отже, правова позиція притаманна і учасникам справи (виділено нами – М. С.). Про необхідність висвітлення такої позиції сторін справи: позивача та відповідача в описовій частині судового рішення зазначається в п. 1 ч. 3 ст. 246 КАС України.

Підпункт "г" п. 2 ч. 1 ст. 322 КАС України встановлює вимогу про необхідність зазначення в описовій частині постанови суду апеляційної інстанції узагальненого викладу позиції інших учасників справи. У свою чергу, позиція позивача ґрунтується на понятті "узагальнені доводи" (підпункт "в" п. 2 ч. 1 ст. 322 КАС України). Подібний підхід запроваджений і в ст. 356 КАС України.

Отже, правова позиція, притаманна як суб'єкту правореалізації, так і суб'єкту правозастосування, є вираженням його думки (усним або письмовим) щодо фактичних обставин справи та норм права, які слід застосовувати для регулювання суспільних відносин. Натомість лише судова правова позиція є обов'язковою до виконання суб'єктами, оскільки поряд із зазначеним вище письмове вираження правової позиції, викладене у відповідному судовому рішенні, що передбачено в нормах законодавства, є обов'язковим до виконання сторонами та учасниками справи.

Очевидно, що у правовій позиції описуються фактичні обставини й визначається та обґрунтовується при-

чина, чому саме така норма має застосовуватися для регулювання спірних відносин. На підставі інтерпретації норм законодавства сторонами висловленої правової позиції, а також власної інтелектуально-вольової та дослідницько-пошукової діяльності суд формує власну правову позицію, яка є наслідком дослідження фактичних обставин справи, суб'єктивної правової позиції сторін, а також розсуду суду щодо вмотивованості та обґрунтованості власної правової позиції, яка викладається у відповідному судовому рішенні.

Під час викладу правової позиції суб'єкт використовує весь комплекс юридичного інструментарію, який надає йому правова система, унаслідок інтелектуально-вольової та дослідницько-пошукової діяльності, на основі методологічних і принципово теоретичних та емпіричних позицій мотивує та обґрунтовує необхідність застосування відповідного нормативно-правового акта (норми права) для регулювання зазначених суспільних відносин.

Висновки. Підводячи підсумки щодо викладеного вище, зауважимо, що правова позиція є надважливим інструментом практичного втілення правових приписів у суспільні відносини, спрямованого на утвердження права як ефективного регулятора суспільних відносин. За своєю природою правова позиція не породжує нові норми, а тому як джерело права може сприйматися лише як діяльнісна його складова, що надає праву "живого" змісту, коли норма права виступає не як універсальний регулятор, а як активний практичний регулятор конкретних (на відміну від абстрактних) суспільних відносин із цілком конкретними учасниками. Як наслідок, правова позиція з урахуванням юридичної науки, пануючої в суспільстві доктрини, а також відповідно до чинних норм мотивує та обґрунтовує необхідність застосування принципів права, нормативно-правових актів чи окремих їхніх норм для регулювання конкретних суспільних відносин. Залежно від суб'єкта правової позиції, а також залежно від законодавчого регулювання даного питання правова позиція може бути обов'язковою для виконання за певних обставин (рішення суду для учасників справи), набувати загальнообов'язкового характеру (напр., постанови Пленуму Верховного Суду), або ж мати індивідуальну доктринальну, буденну чи іншу форму, які є лише виразником мотивованої та обґрунтованої думки окремих суб'єктів правовідносин, їхнім світоглядним орієнтиром. Вважаємо, що правова позиція – це інтелектуально-вольова, дослідницько-пошукова діяльність суб'єкта права, пов'язана з формуванням та викладенням мотивованої та обґрунтованої думки на основі дослідження обставин справи, кваліфікації діянь учасників правовідносин, а також обрання на власний розсуд і за власною інтерпретацією норм позитивного права, які слід використовувати як засіб урегулювання (унормування) конкретних суспільних відносин та їхнього обґрунтування. Правова позиція є емпіричною реальністю застосування суб'єктом ідеально-теоретичної абстрактної конструкції (моделі) норми права в повсякденному житті. Переконані, що подальші дослідження питання правової позиції як поняття і категорії права суттєво збагатять українську юридичну думку, а також матимуть важливе не лише теоретичне, а й практичне значення, пов'язане з формуванням, викладенням і реалізацією правових позицій у правореалізаційній та правозастосовній практиці, спрямованих на поліпшення якості правового регулювання суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Овчаренко В. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливості перегляду / В. Овчаренко // Вісник Конституційного Суду України. – 2013. – № 6. – С. 61–71.

2. Власенко Н. А. Правовые позиции: понятие и виды / Н. А. Власенко // Журн. российского права. – 2008. – № 12. – С. 77–86.
3. Гринев А. В. Понятие и виды судебных правовых позиций (вопросы теории) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; за спец.: 12.00.01 – теория и история права и государства; история учений о праве и государстве / А. В. Гринев. – М., 2008. – 25 с.
4. Вапнярчук В. В. Поняття та характеристика категорії "правова позиція суб'єкта кримінального процесуального доказування" / В. В. Вапнярчук // Право і суспільство. – 2015. – № 3. – С. 187–193.
5. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. за спец.: 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Н. М. Пархоменко. – К., 2009. – 32 с.
6. Нерсисянц В. С. Общая теория права и государства : учебник / В. С. Нерсисянц. – М. : Изд. группа НОРМА-ИНФРА. – М., 1999. – 552 с.
7. Общая теория права : учебник / [Ю. А. Дмитриев, И. Ф. Казьмин, В. В. Лазарев и др.]; под ред. А. С. Пиголкина. – М. : Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 1998. – 384 с.
8. Бергель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бергель; под ред. В. И. Даниленко / пер. с фр. – М. : Изд. Дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.

9. Хаустова М. Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні : моногр. – Х. : Право, 2008. – 160 с.
10. Бобровник С. В. Догма права / С. В. Бобровник // Юрид. енциклопедія : у 6 т. [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. – К. : "Укр. енцикл.", 1998. – Т. 2. – 1999. – С. 231.
11. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / [О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін.]; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
12. Байтин М. И. Сущность права (Современное нормативное правоприменение на грани двух веков) / М. И. Байтин. – Саратов : СГАП, 2001. – 416 с.
13. Вышинский А. Я. Вопросы теории государства и права / А. Я. Вышинский. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1949. – 412 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
15. Словник української мови [Електронний ресурс] : в 11 т. – Т. 6, 1975. – С. 815. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/pozycja> (дата звернення: 17.09.18).

Надійшла до редколегії 01.09.18

Н. Самбор, канд. юрид. наук
Прилуцкий отдел полиции ГУНП в Черниговской области, Прилуки, Украина

ПРАВОВАЯ ПОЗИЦИЯ В УКРАИНСКОЙ ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЕ

Исследуются взгляды на понятие "правовая позиция". Анализируется действующее законодательство, доктрины понимания понятия "правовая позиция". Исследование данного понятия соотносится с прецедентом как источником права. По результатам исследования формируется собственное доктринальное определение понятия "правовая позиция", ее признаки.

Ключевые слова: правовая позиция, элементы, прецедент, источник права.

M. Sambor, Candidate of Sciences (Law)
Pryluky' Police Department GDNP in Chernihiv region, Pryluky, Ukraine

LEGAL POSITION IN THE UKRAINIAN LEGAL DOCTRINE

The article examines the views on the concept of "legal position". The current legislation, the doctrine of understanding the concept of "legal position" is analyzed. The study of this concept correlates with the precedent as a source of law. According to the results of the study, the actual doctrinal definition of the concept of "legal position", its features is formed.

Key words: legal position, elements, precedent, source of law.

УДК 349.2

І. Сахарук, канд. юрид. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СТРАТЕГІЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ГІДНОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Досліджується сутність та стратегічні цілі концепції гідної праці у XXI столітті. Здійснено аналіз міжнародно-правових стандартів щодо сутності та вимірів гідної праці. Визначено механізм досягнення цілей гідної праці. Узагальнено основні напрями державної політики щодо досягнення цілей гідної праці в Україні, особливу увагу зосереджено на реалізації програм міжнародного співробітництва та їх впливу на реформування трудового законодавства. Проаналізовано основні положення проекту Трудового кодексу в контексті вимірів концепції гідної праці. Доведено необхідність розробки в Україні Національної стратегії гідної праці, визначено її пріоритетні цілі та ключові напрямки.

Ключові слова: гідна праця, виміри гідної праці, сталий розвиток, основоположні принципи у сфері праці, міжнародні трудові стандарти, рівність можливостей, недискримінація, продуктивна зайнятість, гідні умови праці, гідна оплата праці, професійний розвиток, соціальний діалог, соціальний захист, стратегія гідної праці

Вступ. У Декларації Міжнародної організації праці про соціальну справедливість в цілях справедливої глобалізації від 13.06.2008 наголошено на визнанні міжнародним співтовариством засад гідної праці, а стержнем економічної та соціальної політики держав визначено повну і продуктивну зайнятість та цілі гідної праці [1]. Досягнення цілей гідної праці є одним із ключових, стратегічних напрямів діяльності МОП в сучасний період. Така ситуація зумовлена тим, що реалізація концепції гідної праці впливає не лише безпосередньо на соціально-трудові відносини, але й на рівень життя працівників, населення в цілому. Упровадження міжнародних стандартів щодо гідних умов праці, гідної заробітної плати, забезпечення рівних прав і можливостей дозволяє підвищувати добробут працюючих, їхній економічний стан та впливає на зростання економіки кожної держави, яка визначає досягнення цілей гідної праці основою соціальної політики. Водночас, розвиток соціального партнерст-

ва як складова концепції гідної праці має важливе значення для збалансування інтересів держави, працівників та роботодавців у сфері праці, вироблення найбільш прийнятних для сторін та ефективних механізмів реалізації положень трудового законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи гідної праці, особливості впровадження їх в Україні, незважаючи на стратегічний характер, залишаються предметом дослідження лише окремих науковців у сфері трудового права, зокрема, Л. П. Амелічевої, В. В. Буяшенка, О. Гостюк, О. В. Жадан, О. О. Кобзистой, Т. А. Коляди, С. Г. Рудакової, Я. В. Сімутіної, В. І. Щербини. При цьому, як правило, вчені зосереджують увагу на аналізі сутності гідної праці або окремих аспектів концепції гідної праці, тоді як питання розробки національної стратегії гідної праці, її пріоритетних напрямів, цілей та завдань залишається не дослідженими в доктрині трудового права.